

XXIX aastakäik

12

TEATRIKUU 1969

Publikumil jõuab teatrikuul ka Ponchleffi ooper «Gioconda», mille RÄT «Estonias» lavastas Paul Mägi. Muusikajuht on

Eesti NSV Riiklikus Vene Draamateatris tull lavale kaasaegse Inglise dramaturgi J. Osborne'i «Vaata ravus taqas». Režissöör J. Padve. Pildid ülal: Allison (L. Kirakosjan), Cliff (R. Kovalevski) ja Jimmy (J. Romanov).
«Ugalas» esietendus lätl autori P. Putnini kaasaegne näidend «Kuidas jaotada «Kuldjumalannat». Lavastas Moskva Stšuklin-nim. Teatritiituudi! diplomand Irja Vaher. Pildid kõval: Luize (Aime Veskimäe) ja konstruktor Pavil Dombowski (Peeter Jürgens).

 TALLINNA ÜLIKOOL
Akadeemiline
Raamatukogu

RAHVAS HÄÄLETAS

Möödunud pühapäeval tulid sajad tuhanded inimesed valimisjaoskondadesse, et hääletada nende poolt, keda rahvas

oli esitanud oma kandidaatideks vabariigi töörahva saadikute nõukogusse. V a s a k u l: Eesti NSV teeneline kunsti-

tegelane Neeme Järvi on oma kodanikukohuse täitnud. P a r e m a l: valimisjaoskonnas nr. 5 Poliitiharidusmajas.

Eesti kirjanduse murelapseks on enamasti ikka olnud näitekirjandus. Veelgi enam meie teatri valulapseks. Algupearse dramaturgia kõhnuse üle on palju kurdunud nii sõnas kui kirjas. Kuid ei kirjilikud igatsused ega rohked õpetused ole suutnud draamapõldu soovitud määral õitsetada. Kui L. Remmelgas Eesti NSV kirjanike V kongressil (veebruari 1966) seitsme aasta draamaloomingust kokkuvõtteid tegi ja kummekonda näidendeid võis esile tõsta, pidi ta ikkagi tõdema, et «dramaturgia nappus, selle nappuse juures väheüleva rohkus ja dramaturgide vähesus on ilmne». Pärast kongressi kujunes dramaturgia olukord veelgi armetumaks: isegi väheüleva näidendeid jäi väheseks. Ning kriitikasõeladki jäid sama hästi kui seisku. Nii lootusetult tulutu tundus kõik rääkimine. Tõepoolest. Ei «Loomingu» ega «Loomingu» Raamatukogu leidnud tükli ajal midagi avaldamisväärt. «Meie Repertuaaris» mõnda siiski ilmus: 1966. aastal — I. Pau «Elukooli õppemaks», P. Kilgase «Südamet tules» ja A. Liivese «Kallimast kallim»; 1967. aastal — I. Pau «Kuu meel» ning P. Kilgase ja V. Vatie «Näoga surma poole» (kui siinkohal üksnes «täismetraažilisi» näidendeid silmas pidades). Peale A. Liivese komöödia ei tsaldaks neist ühtegi tunnustavalt esile tõsta; skematism ja didaktika lööb liialt hõredast kunstikoest läbi. Ja ega teatritegi saak polnud sellal kuigi rõõmustav, tosinasa näidendi hulgas vaid 2–3 tuumakamat tükki: A. Liivese «Poolteist päeva muret» ja «Mürgi perenaine» (hiljem ka trükiti ilmunud) ning A. Kaalepi «Idamast ja Aadamast». Mõned teised, nagu E. Aldi «Marta», R. Kaugveri «Püsti, kohus tuleb!», M. Undi «See maailm või teine», suutsid oma tõmbeteemadega kull teatud vaatajate ringkondi huvitada, kuid kunstiteostena jäid omeli väheülevaks.

1967. a. lõpust peale hakkas meie näitekirjandus tasapisi siiski kosuma: avalikkuse ette jõudvate näidendite arv suurenes, nende probleemistiks avardus ja teostuslaad mitmekesisus; õpetliku meelelahutuse ja kõmluste ajakajatukside sekka sügenes ka tõsimeelne kunstimõnu pakkuvaid teoseid. Ning kõige selle põhjal võiks arvata: meie näitekirjandus on üle hulga aja jõudmas väärselt kohale erkalt uusi teid otsiva luule ja lühiproosa ning hooliga tagamaid kindlustava romaani kõrvale.

Kui meenutuseks loetleda viimase poolteise aasta näidendeid: «Loomingus» on ilmunud E. Ranneti «Kriminaal» ja väga korralikud inimesed (1967, nr. 12), S. Rannamaa «Äratõmbed» (1968, nr. 3), J. Smuuli «Enne, kui saabuvad rebased» («Pinguinide elu» (nr. 5) ja A. Hindi «Ennustus» (nr. 11); «Meie Repertuaaris» 1968 A. Liivese «Viimane sõna» (nr. 2) ja «Mürgi perenaine» (nr. 10) ning H. Luige «Mehed, tüdrukud ja autod» (nr. 5); «Loomingu» Raamatukogus käesoleval aastal M. Undi «Phaeton, päikese poeg» (nr. 1/2) ja P.-E. Rummo «Tuhkatriinunõu» (nr. 7). Neile lisanduvad teatrilavadele A. Undla-Põldmäe «Viru laulik ja Koidula» (Pärnu Draamateatris), A. Liivese «Oi-oi-oi oinalugu» («Vanemuises») ja «Minu armas kriitik» (nimetatud ka «Pime armastus», Rakvere Teatris), B. Kaburi «Antivalgus» (Tallinna Draamateatris), K. Süvalepa «Naatan Naerukajakas ja teised» («Vanemuises») ja «Mis kõik ei juhtu!» («Ugalas»), M. Schwarz «Uskumatu, kuid fakt» (Rakvere Teatris) ja «Ise-moodi tüdruk» (Pärnu Draamateatris), E. Suutsu «Ootan sind» (Tartu Rahvateatris), P. Ullaste «Roosikasvatjad» (Paide kultuurimajas), D. Normeti «Võõrline hobune» (Tallinna Draamateatris), A. Uustulundi «Neptuni parjad» (Rakvere Teatris) ja võimalik, et veelgi mõni uus näidend kusagil näiteingis.

Mõistagi oleks ennatlik hakata rõõmustlema ainult pika loetelu üle. Mõtleja inimene küsib kõigepealt: mis nad kunstiteostena väärt on? Ning sellele tahaks pildu pöörata. Et aga üldjagu nimetatud näidendeist on jõudnud avalikkuse ette ainult teatris —

Teatrikuul võiks rääkida ka näitekirjandusest

ABEL NAGELMAA

kuigi mõnedki neist väärtsid ka trükitud kirjanduseks trükkimist —, siis tulevad nad kõnseks vaid sel määral, kui võrd allkirjutanu on saanud neid lavastuste kaudu tunda.

Kui üritada esitleda näidendeid ainetliku ja probleemide kohalt vaadates, siis saaksime üsna kirju pildigalerii: hallparuni peretoast kolhoosikülla, autobaasist kommunaalosakonda, läbi tudegitoa ja tulevikuteadlaste laboratooriumi kuni müütilis-muinasjutuliste valitsejakodadeni välja, ja arutlusasjaks enamasti ikka ellusuhtumise, enesetõustuse või ka inimkonna arengule vaatamise küsimused. Ent kirjusele vaatamata jääb see pildistik mõnetigi ühekülgseks. Vaenumeelset intelliigendit ja isepäised noorukid (näib, et nad on kirjanike kõige suuremad tuttavad) on muud inimesed üpris kõrvale tõrjunud ning oma armastuse- ja abieluhädade ning mitmesuguste muude lähimesevastaste pahandustega vähe ruumi jätanud tõelust rääkimiseks.

Kirjanduse seletajale on pahaks pandud teoste lahterdamist, kuid ülevaatlikkuse mõttes on mingi jaotus omeli vajalik (ka luulet tsükeldatakse ja romaane peatükeldatakse, näidendite liigendamist rääkimata). Lähtugem kõige tavalisemast — žanrilisest põhijao-tusest ja kujutamisi viisi eripärasusest.

Niisiis — traditsiooniline drama. Tegelikku kujutamine reprodutseerivas laadis, kunstilise üldistamine põhimõttel «nagu elus» — see on olnud meie dramaturgias ikka valitseval kohal ja selles laadis on loodud enamik meie sotsiaal-psühholoogilisi näidendeid. Ning tihtiigi on nendes pakutud niivõrd ohtralt vähemõistetud seiku, lihtsalt elupildi täielikustamise huvides, et on õigem rääkida olustikulistest sotsiaal-psühholoogilistest näidenditest. Rõõmustaval kombel ilmus mullu kaks üsna tugeva psühholoogilise rõhuasetusega draamat: S. Rannamaa «Äratõmbed» ja A. Hindi «Ennustus». Pealegi arutletakse mõlemas ühte ja sama: armastuse ja abielu küsimusi. Mitte konjunkturi-likult menutemate eksoluutereides, vaid tõsiselt juureldes: miks purnevad abielud ning kuidas see mõjub lastele.

S. Rannamaa drama «Äratõmbed» peavärtuseks võibki lugeda, et selles on näidatud ühe abielu karilejooks-mist tõepoolest komplitseeritud protsessina, millel võivad olla väga rasked, inimesi muserdavad, koguni surma saatvad tagajärjed. Seejuures on selles abieludraamas nii või teisiti süüdi olevaid inimesi — juba surnud mees, tema naine, armuke, tütar, kaastõttaja — kujutatud nii mitmetahuliselt, inimlike vastuotsuste mitmekesisuses, et alles näidendi lõpul hakkad aru saama, et edasi arutlema, milles ja kui suuri oli õieti kellegi süü. Ei meenu, et meil oleks sellise sügavusega, sellise psühholoogilise veenvuse ja kindla tegevusloogikaga abieluprobleemi käsitletud. Ning liiatigi on see autori esimene näidend. Kui S. Rannamaa drama mõjujõudu miski halvab, siis kõige enam küll autori kaldumine eepilisusse, liig-esse äraseletamise ja sõnapaljusse. Et näidendis Elektra velhamata jäänud, nagu A. Kaalep «Edasi» kahetset, see ei tohiks autorile etteheide olla, vaid soov-igatsus nõukoguliku tragöödia jä-rele.

Märksa ahtamas vaates on asunud A. Hindi abieludraama põhjusi eritlema. Ta on valinud oma näidendi «Ennustus» süüeliseks aluseks õige erakordse juhtumi: psühhilise trauma all kannata saanud naine hakkab uskuma hioromandi ennustust, lihtsat lohutusvalet, ja selles alateadlikus usus-ebaus-lammutab ise oma perekonna. Igatahes võimatu selline saatuseelugu pole, sest ilma hioromandi ennustustetagi on inimesed sattunud eelarvamuste ja ebausuküsi ning rikkunud oma ja teiste elu. Küsimuseks on õieti, kui veenvalt suudetakse sellist erandlikku elujuhtumit kunstiliselt põhjendada. Näib, et A. Hindi pole see päriselt õnnestunud.

Ja kas mitte sellepärast, et ta peatege-lase Kai Naabri draamatilise elusaatuse esituse on pannud olulise osas oma-vahel väitlevate advokaatide õule ning jättnud peategelase läbielamis- ja toimi-nispildid liialt illustreeriva materjali ossa. Kohtuprotsessi vormi on ennegi kasutatud näidendite süüeliseks orga-niseerimiseks, kuid antud juhul on suu-rest kohtulikku järgimistest tulnud näidendi probleemarendusele ja isegi dramaturgile pigem kahju kui kasu. A. Hindi «Ennustus» pole suut-nud kasvada mõjuvaks psühholoogi-seks saatusedraamaks, kuigi autor näib olevat seda taotlenud. Ta on jäänud omamoodi ideedraamaks (kisub isegi tiitli: kinnisidee-draamaks), mis va-jalikult ei veena. Ja nagu S. Rannamaa draamas, nii lööb ka A. Hindi omas välja eepiku maneer — paljuseletami-ne. Mõlemad autorid on ju ennekõike prosaistid.

Seevastu dramaturgiale pühendunud A. Liives näitab kasvavat vilumust dra-maatiliste süüde ülesehitamisel, te-ravate konfliktide sõlmimisel ning hoo-gsa dialoogi arendamisel. Ainult et ta justkui ei läbe alati käsilevõetud probleemide sügavusse tungida ega te-gelaste toimimist loogilis-psühholoogi-ilselt küllalt veenvalt motiveerida. Iga-tahes paistab nii ta näidendist «Viima-ne sõna» (esitatud juba 1966. aastal kuuldemänguna). Autor läheb arstide ja väepealikute saatustlike vigade ja ek-simuste varal sisendama lugejale-vaat-ajale, et inimene peab püüdma igas olukorras objektiivne olla, peab julge-ma tõele otsa vaadata ja oma vigu tun-nistada. Kuid see ideekavatsus on näi-dendis vaid pooliti õnnestunud. Et pea-tegelane, noor kirurg Vilma Vaher, suudab võita oma arguse ja enesear-mastuse, seda hakkad tõepoolest usku-ma. Kui aga samasuguse enesevõitmi-sega lastakse hakkama saada ka en-nastäis erupolkovnikul, kes salgab oma süüid paarisaja mehe hukkamisel ja samas nõuab teistelt kõige rangemat vastutamist oma tegude eest, siis selle tegelase meele- ja tõekspidamise muu-tust pole küll suudetud usutavaks teha. Ta ei kasva, vaid sünnitatakse ümber. Ning suuresti seetõttu jätabki näidend kergelt tehtud õpetliku põnevusloo mu-je. Seevastu A. Liivese teine drama «Mürgi perenaine» (varasema näidendi «Sinine raket» ümbertõttus) paistab meie revolutsioonilise mineviku elu-sündmusi kujutavate näidendite seas silma just tegelaste olemuse ja nende käitumise hoolika sotsiaal-psühholoogi-lise motiveeritusega. Kõige enam käib see näidendi peategelase Mürgi talu perenaise Anna kohta. Kui teiste tege-laste sotsiaalne hoiak 1. detsembri üles-tõusu situatsioonis on enam-vähem sel-ge, siis Anna alles jõuab selgusele ja sellest tulenevate tegude, ning lõpuks maksab oma kunagise vee eest kõige kallimaga. Üldse areneb näidend kas-va-väliste elu-või-surm-konfliktideni. Ning sellisena oli ta tõepoolest väärt Oktoobrirevolutsiooni 50. aastapäevale pühendatud üleilaulilise võistluse pree-miat. Kui soovida jätkata märkida, siis võib-olla seda, et kõrvalt tegelasi pole suudetud küllalt karakterseks isik-susteks kujundada, või sedagi, et pop-sütitrest perenaise lõhestatud elusaatu-se kujutus on mõndagi tuntut (vrd. M. Metsanurga «Punane tuul»).

Ajaloolisel ainetikul põhineb ka al-gaja autori E. Suutsu näidend «Ootan sind». Kuid selles toimivad tegelased on jäänud skemaatilisteks ning kogu näidend mõjub rohkem esimese nõu-kogude aasta ja Suure Isamaasõja al-guse sündmuste illustatsioonina kui

dramaatilise elukujutusena. Üksnes peategelane, intelligentsitunud tööli-stidruk oma ekslemistega õige tee lei-d-misel on mõnevõrra huvipakkuvam.

Ning rohkem meil uuemaid ajaloolis-revolutsioonilistel teemadel näidendeid polegi. Kahjuks! Ainetikust ei tohiks siin ju puudust olla, selle draamatilise vormistamise võimalustest samuti mit-te. Mujal viljeldakse hea eduga doku-mentaalist draamat. Meil alles esime-ne pääsuke — A. Undla-Põldmäe loo-dud näidend kirjades «Viru laulik ja Koidula».

Kui jätkata kujutamisi viisi uudsustest, siis köidavad küll kõige enam tähele-panu M. Undi näidend «Phaeton, päi-kese poeg» ja P.-E. Rummo muinasjut-t täiskasvanuile «Tuhkatriinunõu», milles tegelikkuse nähtusi, suhteid ja protsesse on esitatud teisendatud, ting-likes väljendusvormides. Selles laadis luua üritas meil enam kui kolme aasta eest A. Alliksaar. Tema «Nimetu saar» ei leidnud aga ei teatris ega arvustuses vähematki tähelepanu. Teiseks oli A. Kaalep. Tema «Idamast ja Aadamast» jõudis küll teatrilavale, kuid ei hakanud seal vajalikult kõlama ega suutnud ka publikut köita. Vist takerduti nii ühel kui teisel pool rampi uudsuse barjääri taha. Kuid ajapikku peaks sellisest tõk-kest ja mõnest teisestki juba kergemini üle saadama. Uudsus nõuab ikka har-jumist. Ning viimase heaks teeb meil «Loomingu» Raamatukogu» isearanis tänuväärne tööd.

Tingliku laadi kasutamises on kaldu-tud nägema küll võõraste eeskujude matkimist, küll kahtlase väärtusega mõtete peitmist. Kuid ennekõike on siin tegemist ikkagi käsitlemisele võetud probleemidele vastava väljendusvõrmi leidmisega. Sest tinglikkuse kasutami-ne annab ju võimaluse selliste suhte ja protsesside nägelikustamiseks, mis te-gelikkuses meeleis-tunnetatavalt ei eksisteeri. Või teisti öeldes: tinglikus laadis saab anda suuremaid üldistusi, kui tavaline reprodutseeriv elukujutus seda võimaldab. Sellest siis ka sedala-di näidendite intellektuaalne kallak ja keerukam kunstilise kude.

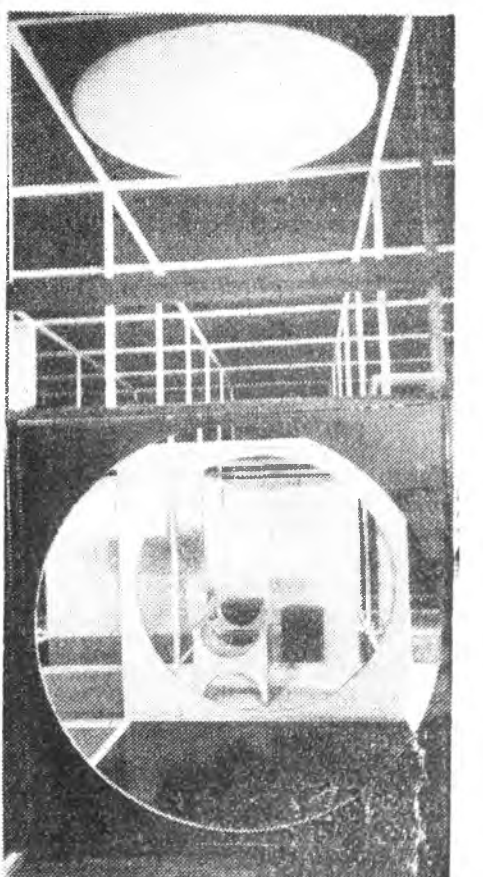
M. Undi antiiknõudi vormirüütatud näidendi «Phaeton, päikese poeg» põh-javooluseks ei paista olevat muud sa-lapärastamat kui inimühiskonna keeru-kas arengudialektika, tänapäevasele mõistetud ja kogutud ennastteostava nooruki Phaetoni poolt. Seega siis võit-lus edasipüüdva ja tagasikiskuvate jõudude vahel; võitlus, milles konfor-mistlik, pimesi kuuletuv või muu lüh-i-nägelik ellusuhtumine osutub kurb-koomiliseks kahjuruseks; võitlus, mis ebaõnnestumistele ja ohvritele vaatama ikkagi edasi peab viima. Ja kui seejuures näidendis puututakse ka noorte ja vanade vastuolusid või mõ-ningaid teisi hellaks tehtud sotsiaal-poliitilisi vahekordi, siis pole see ees-märgiks omaette, vaid ikkagi progressi eest peetava võitluse teenistuses. Kuns-tilisest küljest paistab M. Undi näidend olevat loodud rohkem mõistuselambi kui inspiratsioonileegi paistel. Tegela-se ja nende suhted on hoolikalt läbi mõeldud, tegevus huvitavalt kompone-ritud, dialoog viimistletult lakooniline. Ent teatud kuivust tegelaste tüüpkuju-des ja staatilisest mõttearendustes ei saa siiski salata. Autori arengu seisukohalt aga jätab «Phaeton, päikese poeg» varasema näidendi «See maailm või teine» kaugelt taha õiaega.

Ka P.-E. Rummo muinasjutukujulise «Tuhkatriinunõu» aluseks on suur filosoofiline üldistus: ühiskondliku elu tunnetamine, töö otsimine on vaeva-rikas ja valuline protsess, mis ennast-teostava noore inimese seisukohalt võib tunduda lootusetunagi. Sest elu on nii keeruline ja võimas, aina muu-tuv ja sageli ainult juhuuste mängu kau-du toimiv. Ja ka sellepärast, et arvata-

vad abinõud osutuvad uute tõdede otsimisel naeruväärselt aitamatuks: ajalooline kogemus elust irdunuks-tardunuks, valmis mudelid valeks, teadusehulgad kõikvõimalike arva-muste tihnikuks, armastus asjast hoo-pis kõrvale kiskujaks. Ning kõikvõi-mast head ning aitajat haldjat ei ole. Jääb loota vaid isendale. — Ning mis näidendis peamine: kogu filosoofilise ideestiku on autor kätkenud harulda-selt fantaasiarikkalt elava sõna ja elamusvärske tegelaskuju kaudu tähendusrohkete ning poesiakülla-seks meie aja muinasjutuks, mida loed ja vaatat naudinguga.

Nii M. Undi kui P.-E. Rummo näi-dendi puhul on kahtlustatud: kas neis pole tegu sotsiaalse pessimismiga? Pigem siiski aruka ning arutlema-paneva skepsisega. Sest töö tunnetuse ja ühiskonna arengu teed võivad meile abstraktselt võetuna kuitahes tun-tud ja teada olla, püstitatud eesmär-gid ja ideaalid kuitahes kättesaadava-na näida, kuid tegelikult elus üksik-isiku seisukohalt nähtuna osutub ome-ti kõik palju keerulisemaks ja raske-maks, aega ja ohvreid nõudvamaks. Ja veel. Ei M. Undi ega P.-E. Rummo näidend ole oma mitmekihilise kuns-tilise koostiku tõttu harjumuspäraselt lüüdnal loetavad ja ilma pikemata mõistetavad. Kuid samas oleks ka üli-määrane hakata igale tegevus- või tegelasdetailile reaalelulist vastet ot-sima ja leidma. Tegemist on ikkagi kirjandusteostega, pealegi müütilist ja muinasjutulist laadi teostega, mis peavad mõjuma ennekõike kunstilise tervikuna.

(Järgneb)

„Vorm ja ruum“

Selle nimetusega näitus Tallinna Kunsti-hoones ei sarnane tavaliste kunsti- ega sisekujundusväljapanekutega. Esmakord-selt on tegemist programmeeritud näitusega, kus on tahetud selgeks teha ruumi ja vormi suhet, näidata mittestandardset suhtumist ruumikujundusse, mis võib ka standardsetest detailidest koostatuna in-dividuaalne olla. Näitus on mõeldud eks-perimentaalsena — mitte ainult vaatajatele, vaid ka kunstnikele.

Kunstihoone peasaali üldkujunduse au-torid on Maia Lau, Kärt Voogre, Eha Reil-tel ja Saima Veidenberg, teiste — Toivo Gans.

Elmises «Sirbi ja Vasara» numbris avaldati lühiteade Kristjan Jaak Petersoni kirjandusauhinna toomkonna otsusest anda auhind Eesti NSV rahvakirjanikule Friedebert Tuglasele raamatu «Muutlik vikerkaar» ilmunud uudisloomingu ja artikli «Ohe teose saatusest» («Looming» 1968, nr. 10) eest. Alljärgnevalt püüame anda ülevaate selle uue kirjandusauhinna saamisloost, statuudist, toimkonna tööst ja põhjendada Ain Kaalepi artikliga toimkonna otsust.

Auhind seati sisse TRÜ eesti filoloogias osakonna üliõpilaste eestvõtmisel. TRÜ komsomolorganisatsiooni 16. konverents kinnitas oktoobris 1968 auhinna statuudi ja toimkonna koosseisu.

Auhinnal on Kristjan Jaak Petersoni nimi sellepärast, et Kristjan Jaak oli üks esimesi eesti noori üliõpilasi taasavatud Tartu ülikoolis ja temast võib lugeda ka eesti kunstluule algust. Statuudi järgi kuuluvad auhindamisele ajavahemikul 1. märtsist 1. märtsini ilmunud eesti autorite teosed, mis võivad olla proosa, luule, draama või ka esseistika vallast. Toimkonna koosseisu kuuluvad alaliselt Ain Kaalep esimehena, Harald Peep ja Kaljo Põllu, ametikohtade järgi EKP TRÜ komitee sekretär (tänavu Vilmar Ruus), ELKNU TRÜ komitee sekretär (Sirje Endre) ja eesti filoloogias osakonna komsomolisekretär (Toivo Kuldsepp), lisaks veel 5 üliõpilast, kes määratakse ainult üheks aastaks. Auhind määratakse igal aastal 14. märtsiks, Kristjan Jaak Petersoni sünni-aastapäevaks. Auhinnaks on Kaljo Põllu valmistatud tam-

mepuust medal Kristjan Jaagu portreega ja auirik. Tänavu oli tähtjaks üles seatud 15 kandidaati, kellest eelvoorust pää-

ses edasi 7. Statuudi järgi võib toimuda eelvoorust edasipääsmine vahel veel kuni 5 peavooru. Kui siis ükski kandidaat ei saavuta absoluutset enamust (6 häält), jääb sel aastal auhind välja andmata. Seekord selgus aga laureaati juba esimeses peavoorus. Friedebert Tuglas sai seitse häält.

Esimese auhinna pidulik väljakuulutamine toimus 14. märtsil ülikooli aulas. Kahjuks ei saanud sellest tervise halvenemise tõttu osa võtta Friedebert Tuglas. Aktuse avas Tartu akadeemiline meeskoor Alo Ritsingu juhatusel. Pärast S. Endre sisese juhatavat sõnavõttu esines üksikajalise ettekandega Udo Kolk, kes rääkis Kristjan Jaak Petersoni elust ja loomingust. Seejärel esitasid RAT «Vane-muises» näitlejad Ao Peep, Ave Alavainu ja Kulno Süvalepp ning ülikooli diplomand Einar Kraut K. J. Petersoni loomingut. Harald Peep kuulutas välja toimkonna otsuse ning andis auhinna üle TRÜ rektorile prof. F. Klementile. Ülikooli esindajate delegatsioon viis teispäeval, 18. märtsil selle Tallinn-Nõmmele Fr. Tuglasele. Magnetofonilindilt kuulati vanameistri sõnu ning Einar Kraut luges ette Tuglase luuletuse «100 aastat tagasi» tsüklist «1000 aastat», mida rahvakirjanik oli palunud esitada läkitusena. Koosolijad saatsid tervitustelegrammi Friedebert Tuglasele. Järgnes kompositsioon Tuglase loomingust. Aktuse lõpetas Riiklik Akadeemiline Meeskoor Kuno Arengu juhatusel.

Toimkond

Muutliku vikerkaare all

Eesti kunstilise kirjanduse iga on küll pikem kui kolmsada aastat, ent ometi — kui suur osa sellest koosneb ainult algatustest, pioneeride ja esmavastajate loomingust! Kas ei kesta see alustamise-asutamise aeg teatud mõttes tänini, mil me maailma suurel ümberkujunemise ajastul omagi vaimse loomingu struktuuri tekkiva-kangastuva sotsialistliku maailmakultuuri mõõtimeis üha ja uuesti taasloome? Kunagi tulevikus näib ehk terve see aastatuhandekolmandik klassikalise ajastuna Thomas Manni mõttes: «Klassikaline ajastu, see on patriarhide ajastu, müütiline ajastu, alustava loomise ja rahvusliku elu kujunemise ajastu.»

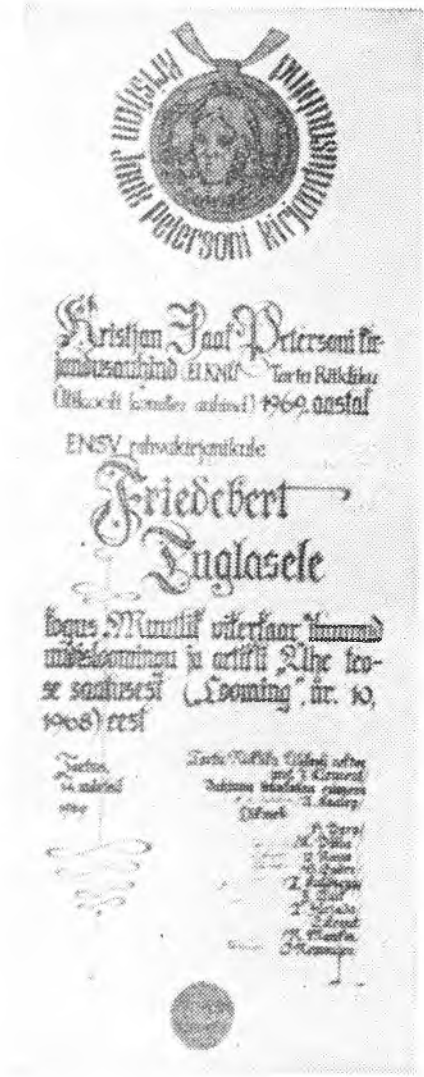
Selles suures tulevikuperspektiivis ei ole me niidugi veel võimelised oma kirjanduse nähtusi vaatlema. Kuid teisel poolt peaksime suutma just meie, ise veel selle «alustava loomise» sees, seda tervalt hoomata elnevat sugupõlvele suurt mõtte harmooniat nimelt jätkeva algatamise tähe all. Võib-olla esmakordselt sai sellest teadlikkuse meie kultuuri-meistrite 1905. aasta generatsioon, see, kelle aktiivsemat osa nimetatakse «Noor-Eesti liikumiseks». Need Venemaa rahvaste revolutsiooniliikumistest virgutatud noored, kes meie sajandi esimesil kümnendil välja kujundasid selle sajandi eesti kultuuri põhimustri, olid teadliku pilgu heitnud ka minevikku. Kristjan Jaak Petersoni ja Juhan Liivi töö, mille tööline väärtustamine on üks selle generatsiooni teeneid, seisid nende ees suure eeskujuna.

Oma Koidula-kõnes (1929) rääkis Friedebert Tuglas:

«Milline võrdkujuline sisu on 110-me aasta eest kirjutatud Kr. Jaak Petersoni proosapalal «Üks jutt». Kuski tundmatust kohas Tartu ja Riia vahel peatub randur-luuletaja öises metsas. «Külm tuul puhus metsas ja aias lund hange», ütleb ta. «Metsas, lumise männipuu all, pisukeses tule juures istus Jaak... Ta oli üks metsa seest: tuleleht tõusis üles ja raskus põledes.» Selle tulekesse valgelt mõtiskles noor laulik ihuüksi oma vana-maist ja vanemaist laiemas mõttes — kogu rahvast ning selle keelest, mis pidi kord laulule taevani tõusma, et «igavikku omale otsida.»

Kuid mitte üksnes rahvusliku kirjanduse mõõtimeis, vaid ka maailmakirjanduse aspektist on Tuglas seda «esimest nooreestlast» vaadelnud. «Marginaaliast» loeme: «Kr. J. Peterson oli eesti uusromantilisele voolule sedasama, mis A. Chénier

prantsuse ja Hölderlin saksa romantikule — eelkäija, prognoos. Ta toetus niisama muinasklassikale nagu needki. Ja isegi tema tegevusajal ei erinenud palju nende omast. Kahju ainult, et järglased nii hilja pidid tulema!»

Tuglase väikesest poemist «Tuhat aastat» leiame otseku ki kokkuvõtte:

Tee on kauge, — palju käidud, palju rohkem käia veel. Tõuseb noormeest, astub õõsele, tähtsuse tuisulume. Lääne poole, lõuna poole, —

esimene, — püües tuli paunas vürtsid, puusal mõeld

Kristjan Jaak Petersoni postuume kuulmine Tartu noorurite Friedebert Tuglase ja Gustav Suitsu sõprusringi on eriti tähendusriikas just sellepärast, et kõigi nende looming on alati olnud suureks vastuväiteks meie kultuurilise provintslik-väikekodanlikule piiratuks ning selle teadlikele või ebateadlikele apologetidele — väärika, endastmõistetava tõendina sellest, et eestigi kirjandus on astunud Goethe nähtud ning Marxi ja Engelsi poolt rõhutatud maailmakirjanduse kujunemise ajajärku, sellesse ajajärku, kus luuakse internatsionaalne kultuur, nagu me tänapäeval ütleme.

Jah, «muutliku vikerkaare all» on see kõik toimunud. Ikka on sel Muredemaal olnud nii, et «kõik see, mis näib nii rahulik ja töökas, võib mõne äkilise katastroofi tõttu puruneda, hävida, nagu saar, mis vajub jäljetult ookeani lainetes». Kuid see alaline valvelolek, kestev ohutunne on sajanud jooksul võib-olla seda enam teritanud ja kirgistanud nägija pilku.

Friedebert Tuglase looming on suur ja rikas. Kaht selle uisimat vilja — «Muutliku vikerkaare» ja artiklit «Ohe teose saatusest» — on esile tõstnud Tartu üliõpilasnoorse esimene kirjandusauhind, millele antud Kristjan Jaak Petersoni nimi. Esimene neist on kahtlemata üks eesti nookogude kirjanduse suurimaid lüürika-raamatuid — proosa- või värsivorin, emotsionaalsem või filosoofilisem sisuarendus ei ole printsiipsaaleks eraldajaks võimsa poeetilise tervikpildi raamist. Ja kas ei ole need kuue aastakümne loomingust valitud palad (neist umbes kolmandik esmakordselt trükitud) kokku otseku kroonika sellesama 1905. aasta generatsiooni suurest teest, niisii juba lüürilistest elementidest moodustuv epos? Artikkel «Ohe teose saatusest» meenutab meile, et Tuglase loomingut üheks väga väärtuslikuks osaks on alati olnud esseistika ja publitsistika, mis kunagi kõige teravamagi aktuaalsuse eest tagasi pole kokkunud. (Millal näeme üsna rühkis tema monumentaalse «Kriitika» kõiki kaheksat osa?)

Kristjan Jaak Peterson oli suur algataja, Friedebert Tuglas on üha edasi suur algataja. Kui palju algatusi seisab ees meil — nii keskealistel, noortel kui veel nooremil, neilgi, kes pole sündinud? Ja kui muutliku vikerkaare all?

Ain Kaalep

● Järjekorral filmiesmaspäeval olid meil külas läti kineastid — režissöör O. Dunker ja B. Veldre, operaatorid R. Urbaste ja R. Pik jt. eesotsas Läti Kinematograafistide Liidu I sekretäri operaator M. Zvirbulisega. Filmilõhutu programm oli huvipakkuv: ringvaade «Kunst», dokumentaalfilmi «Järelelülid saavad teada» ja «Neljas esimees», kunstiline film «Teeviidad». Küllalised tutvused ka meie uute filmidega

Eesti Kinematograafistide Liidus

«Eduard Viiralt» ja «Hullumeelsus». Vahetati mõtteid filmiloomingu paljudes küsimustes. Ohtu organiseeris Riia Kinomaja. Eesti filmikunsti päev Riia Kinomajas korraldatakse vastavalt kokkuleppele loominguliste kogemuste vahetamiseks aprillikuus.

Eesti baleriin maailmakuulsuste hulgas

Nagu hiljuti teatavaks tehti, korraldatakse eeloleval suvel — ajavahemikul 11.—23. juunini — Moskvas rahvusvaheline balletiaristide võistlus. Võistlusele on seni registreerunud 19 maad, nende hulgas Araabia ÜV, Argentina, Belgia, Bulgaaria, Holland, Itaalia, Jaapan, Kuuba, Prantsusmaa, Poola, USA jt. Züriisse kuuluvad rahvusvaheliselt tuntud balletisuurused kogu maailmast.

Nookogude Liitu esindavad võistluse-

RAHVUSVAHELISEL FOTONÄITUSEL HAAGIS

HAAG. (TASS) Siinse traditsioonilisel 13. rahvusvahelisel fotonäitusel «World Press Photo 68/69» jagati välja auhinnad.

Suure auhinna määras žürii Ameerika fotokorrespondent EDWARD ADAMSILE (Associated Press) tema laialt tuntud foto eest «Lõuna-Vietnami politseijõule vangistatud vietnamlast maha laskmas».

Teine peaaugihind ja aasta parima fotograafi auhind anti PEDRO RAOTALE (Argentiina) selle maa elu näitava fotoseeria eest.

Suur menu sai osaks Nõukoode fotomeistritele, kes olid asitanud üldse ligi 300 must-valget ulesvõtet. APNI fotokorrespondent I. UTKIN palvis esimese preemia momentvõtte seeria eest. Zamifotodeest sai kolmanda preemia ja pronksmedali TASS-i fotokorrespondent V. BUDAN (foto «Vene troika»).

TASS-i auhind määrati MAX SCHELERILE (Saksa FV) fotode eest, mis näitavad tuntut kirurgi Barnardi esimest südame siirdistamise operatsiooni maailmas.

Paremal: Toots (Mikko Mikiver) ja Kiir (Lillemor Ulfaks)

Noorusmaa «Kevade»

Lapsepõlve poeesia, isegi mälestus sellest tuhmub täiskasvanu teadvuses. Skeptik unustab täiesti, et oli kunagi laps; et oli kunagi aeg, kus kõige tühi-semaid tegemisi tehti esmakordselt, andumuse ja vaimustusega. Et kunagi oli kõige tavalisem kevadpäev täis suuri saladusi...

Selle kõige tavalisema kevadise lapsepõlvemälestuse täidetud päeva andis täiskasvanule tagasi Oskar Luts. Nüüd tegi seda uuesti niisama heldelt Noor-sooteater.

Publikut lummas suure näitleja «kiirgusest» kõneldakse kui seletamatust isikupärasest võlust, mis pimestab vaataja ja teeb ta ebakriitiliseks. Seekord suutis seda ligi kolm tundi kestev etendus, mis, sündinud kirjani-ku, lavastaja, kunstniku, liikumise- ja koorijuhil ning näitlejate ühisest loo-vast mõttest, löi uue, jäagitud haara-va, juba unustatud noorusmaad «kiir-gava» täpselt tajutava reaalsuse.

Kuidas?

Juhtus, et majas, mis oma tehnika ja võimaluste poolest pole kellegi teater, leidus hulk andekaid inimesi, kunstnikke, kes ühtmoodi, mõistmise ja naudinguga loevad Lutsu. Kelle elutunnetuse põhitoonis on sarnasust: kellel võib elu ja tema suurte ning väikeste asjade keskel olla hea, kelles pole kübetki kibestumist, kes on säilitanud eneses lapsepõlvete erksuse ja lapsepõlvete fantaasiakülluse. Ja kes oskavad oma nägemise ja tahte sulatada üheks näoks, ilmeks ja stiiliks.

Sellele ilmele on omased selged ja puhtad, aga mitte kirevad värvid. Pruun ja kollane, nagu toonitab Mari-Liis Küla. Selles ilmes on hommikuse ärkamise rõõmu. Siin on pungev isik-see keeruleine, vastuoluline, kõigi oma tulevase biograafia algmetega, kuid tema ümber hõljub veel see südamliku muretuus atmosfäär, millest nii vaene on täiskasvanute maailm, maailm, mille juuresolu siiski tajume. Siin on vaimustunud lapsesüdes laulpeo-laulud, mida lauldes on täiskasvanud mõlgutanud tõsiseid mõtteid, siin juhatab koori õpetaja Laur (Heino Mandri), kelle taktiilõõgis on terve sugupõlve maailmavaadet kujundavat tarkust. Siin süveneb vimm ja võidu-tahe, kui lüüakse lahinguid kiriku-moisa noorhärade. Siin lõhnab suitsutäre järele, sest kihelkonnakooli satub ka pööpsop. «Kevade» lavastuse ilmes on palju Eestimaa-d ja tema minevikku. Rohkem ja arutleva-malt kui varasemates lavastustes. Es-makordselt eesti laval kõlavad jaatava elurõõmu kõrval selgesti: need nukralt mõtlikud helinad, mis annavad «Ke-vadele» tema poeetilise võlu. Esma-kordselt vahest on «Kevade» nakatava nalja taga südan kratsiv kurbusekü-bemeke, millela Lutsu looming nagu kaotaks oma tõelise isikupära.

Ja esmakordselt vist on «Kevadega» nii «häämatult» ümber käidud. Ha-kitud ja ära vahetatud. Selliselt, et lüüriline vaheldus koomilisega, aru-lev seikluslikuga, et tegevuse loogikat täiendaks ja ilmetaks kontrast, et mõtlikluse tõstaks esile juhtumus ja juhtumusele oleks paralleelselt rõõmus-põnevusele puhkust andev interme-dium. Aja ja ruumi ning temas as-keeldavate tegelaste pidevas ja täpses, rütmilises ja musikaalses liikumises väljendub veel kord, sedapuhku kitsa-ma mõttes, lavastuse omapära, tema stiil. Selle igavese liikumise efekti võib osaliselt kaduda mõne stseeni filosoofilise kandvus (kellatorm), kuid lavastuse terviklikkuse seisukohalt on see efekt mõjusalt ühendav.

Iseloomulik on lavastusele tema väga tihe ansambliilisus, tegevuse ühtsus ja terviklikkus. Üksikud tegelased ilmu-vad suure plaani ja kaavad jälle koolitoota üldises sätinas.

Lavastuse lüüriliste meeleolude kes-ks kandjaks on Arno Tali, avara sisemaailmaga, erga nägemis- ja kuul-mismeelega tundehele poiss, kellele rohkem kui varem on antud laval mõlemis- ja tegutsemisruumi ja kes tänu Tõnu Tamme esitusele muutub väga elavaks; keeruliseks, kuid mõis-tetavaks kangelaseks. Tamme Tali pole kinnine, vaikne, enesestõmbunud unistaja. Tema liikuvus näos, ruttav-as või tõrkuvas sammus ja hääles peegeldub vähimgi meeleoluarjund, kahtlus või kavatsus. Ta on ümbru-sele niisama avatud kui ümbrus te-male. Tema mõttetarkus on arutle-vat loomust ja tundlikku südant, aga ka melanholist minnalaskmist ja hel-

ke valule allajäämist. «Kevade» esime-selst tuhmub täiskasvanu teadvuses. Skeptik unustab täiesti, et oli kunagi laps; et oli kunagi aeg, kus kõige tühi-semaid tegemisi tehti esmakordselt, andumuse ja vaimustusega. Et kunagi oli kõige tavalisem kevadpäev täis suuri saladusi...

Toomingu Imelik — suur, ilus, hea-südamlik, enesekindel ja... ükskõik-ne — on kunstnik, kes mitte ainult ei mängi kaunit kannelt; ta on näitleja ja psühholoog, kes kõidab enda külge inimesi vastastikuse kasusaamise aru-kal printsiibil: ta rõõmustab kaaslast oma mänguga, isikliku veetluse ja suu-remeelusega, vastutasuks võib ta võtta mõne tühi-se teene. Kuslapi teened on arusaadavalt kaalukad, need on seotud materiaalse sõltuvusega. Kuid mitte ai-nult. Meenutagem vaid Tiugu (Enn Kraam) järk-järgulist ülesulamist pä-rast julma kätemaksusteeni Imeliku improviseeritud lohutussnäite mängus või pööpsopis taevakult õnnist äraole-mist kanneldava perepoja liubuvast lä-heduses. Kuslapi ja Imeliku vahekor-dades on nii sotsiaalsed kui psühholoo-gilist loogikat, nendes vahekordades väljendub selgesti lavastuses üks välja-peetud põhimõtteid: tõlgitseda inimes-tevahelisi suhteid neile omase sügavuse ja keerukusega.

Sest Paunvere koolitoota tegutseb töö-poleest väike ühiskond, kellel on oma liidrid ja kes samal ajal ei lakka het-keksi olemast korrapäraselt funktsio-neeriv tervik. Paunvere poisse-tütru-kuid ei iseloomusta seekordses lavastu-ses niivõrd üksikud soolopartiid kui just maaoorse meeleoludega kõlav koor: säravad silmad, hingestatud lap-senäod, vallatult ja kütkestavalt puh-kev naer, kannatamatu tegutsemislust; aga ka hoolimatus ja julm kätemak-sutarve.

Kogu see klass tassib oma turjal «Ke-vade» uljast seikluslikku tegevusliini, milles on peategelaseks Joosep Toots. Mikko Mikiveri Tootsis on jällegi mida-gi esmakordset. Vigurdam vembumees kerkib temas esile vaid harvadel üle-meelike momentidel; tema karakteri põhitoonideks on vaibumatu tegevus-iha, uudishimust pakatav fantaasiakül-lus ja paraja pausu taga hõitav naumor. Ta ei tembuta, vaid tegutseb. Ainult et — kõik kukub välja koomiliselt, nii naljakalt, et endalgi piinlik. Mikiveri Tootsis avastame võib-olla esmakord-selt tema võime millestki siira lapselik andumusega vaimustuda, liigutuseeni kaasa elada. Mikiver on tabanud Tootsi sügavama tuuma, selle sisemise valguse ja sõltumatus, mis vabastab inimese tema saatuse liigest survest.

Mikiveri tõsimeelselt koomiliselt Tootsile on paras partner valibik Jõh Aadnel (Lembit Ulfaks), väga püüdlik ja ainult natuke kehjavoitu punapea, kes suurt ei tegutse ja hoopiski ei juurdle, aga tahaks olla mees, kellel kõikide silmad. Siingi ei tule nali ka-rakteri naeruväärsusest või naljakatest harjumustest, vaid situatsioonist, mil-le Kiir ikka jälle moraalselt alla jääb, samal ajal kui Toots kõigist äpa-radustest — taguotsi triibuline, aga hing rahul ja õnnelik — pea ees välja pude-neb. L. Ulfaks Kiir on üpris tavaline oma hädade peitmiseks natuke isetea-dev mammapoeg, kes suudab mõistvas täiskasvanus äratada kaastunnet ja isegi sümpaatia, kelle kannul aga sellele vaatamata või just tänu sellele käib pidev heatahtlik ja vallatu nali. Tootsi-Kiire tegevuslikus dialoogis on hingen-tuseni naerutavaid episoodi, nii palju on neis emase avastuse värskest. Ja nii vähe vaataja naerutamise taotlust.

Paunvere koolitoota on rikas meele-oludest — naer vaheldub nutuga, valla-tused vahetunnis hardunud tõsisusega õpetaja Lauri laulu- ja lugemistundides. Need tunnid, nagu Heino Mandri õpetaja Laur isegi, meenutavad soojalt tükikest ajalugu; seda aega, kus maa-poiss visalt, krihvikar kaenlas, esi-mesi vagusid esiti hariduspõldu ajas. Seda põldu juhtus narmida ikka mõni julk-jüri, kelle «hirmus pilk nagu jumala välg käis üle poistekarja». Peep Sepiku kõster on jumala välg, mis sisse lööb, aga maha ei löö, kes on kõik-võimas ja purupisike, kelle kõrgelt kiil-jalt punnis pealaet peegeldub tagasi üsna kitsake tüki ke mugavat ja lode-vat maailma. Groteski laskumata loob Sepik lavastuse ühe väliselt koomilise-maid kujusid, leidlike detailide ja sun-dimatu lopsakusega joonistades kõst-rist peaaegu sõbraliku sarzi.

Lavastuse rikkused, mis sündisid V. Panso, M.-L. Küla, H. Tohvelmanni ja V. Erneseks andeka käe all, vajak-sid kas või osalistki jaadvustamist põh-jaliku analüüsis, kui mitte filmilinal. Küsitavused või puudused või viimist-lemist nõudvad karakterid ja episoodid võiks sellest lavastusest üles otsida ja välja tuua vaid selline ulatuslik ja üks-iksaline analüüs. Subjektive mulje põgusal väljendusel lubatava seekord oia pimestatult ebakriitiline. lihtsalt vaimustunud.

Lilian Vellerand

ESTICA

▲ Tseeboksarõ antl välja Jaan Rannapi «Salu Juhani ja ta sõbrad», mille on tõlkinud keelde tõlkinud S. Abas. Tõlge on tehtud teose venekeelse väljande vahendusel. Raamatu tiraaž on 5000.

▲ Viinluse kirjastus «Vaga» avaldas Jaan Kärneri romaani «Naine väest maailmast», mille on tõlkinud keelde tõlkinud A. Kalm. Raamatu tiraaž on 10 000.

▲ Alakirjas «Kallio» (Oulu) nr. 7, 1968, ilmusid Aino Kaasle tolkes Mats Traadi luuletused «Esimene armastus», «Autoblokk», «Nähtu», «Viljakas telefon...», «See, mis ma tahtsin sulle öelda...» — kõik kogust «Laternad udus»; on toodud ka lühikesed eluloolised andmed autorist.

▲ Alakirja «Muzika» veebriar-numbri «Tutustub ungarl helilooja Arnold Balzsi Tallinna Pioneeride Pääle tatekoorist, kelle proovil ta oli vilbunud oma hiljutise Eesti-külaskäigu ajal. Artiklis räägitakse koori alaloo, traditsioonidest, uute laulude õppimisest. Helilooja avaldab valmistatud koori kolm pühitust ja ettekanne fantaasiarikku üle.

▲ Unkarl alakirjas «Klet és Tudomány» (1969, nr. 8) on toodud pikem artikkel Tallinna tuulelippudest. Selle autor Edit Ruzsits annab tuulelippude sentses põissa ülevaate ka Tallinna alaloo, kirjutist illustreerivad 12 fotot, millest Vana Toomas on valitud alakirja selle numbri kaanepildiks.

▲ Leedu nädalalehes «Literatura ir Menas» nr. 10 ilmus R. Gučase kirjutis «Eesti artistide kontserdid», kus muuhulgas öeldakse: «Organist prof. H. Leinurme ja laulajad J. Silmonit tunnustavad meie kuulajad juba ammu. H. Leinurm on Leedus saadane külaline, eriti pärast 1963. aastat, kui Viinluses seati üles ühe orel ja ka Kaunases hakati korraldama orelikontserte. J. Silmon aga külastas Leedut esmakordselt kolmkümne aastat tagasi (10. VI 1939). Siis võitis ta osa Baltimaade muusiku konverentsil Kaunases. Kuu ja ustavalt kunsti teenides on mõlemad eesti kunstnikud pälvinud kuulajate lugupidamise ja armastuse. Kontsert Kaunases Skulptuur- ja Vitraažigaleris võeti soolalt vastu (vt. «Kauno Tiesa» 1. III 1969).

Menu saatis interpreete ka Viinluses... H. Leinurm mängis orellil siira temperamendiga, püüdmata pörmuul efektiivselt... J. Silmoni metsosopran on ikka veel suurepärase, avara diapasoni ja kõrge tihedusega... «Literaturnaja Gazeta» nr. 9 avaldas oma kirjanduslike portreede sarjas pikema käsitluse Paul Kuusbergi R. Sirge sulest. Kaks numbrit hiljem tutvustas sama ajaleht Debora Vaarandi loomingulist kavatsust.

Isetegevuslike farbe-kunstnike võistlusnäitus

Eesti NSV Ametiühingute Nõukoogu presidium ja Eesti NSV Kultuuriministeeriumi korraldusel võeti vastu otsus isetegevuslike farbekunstnike loomingu vabariikliku võistlusnäituse korraldamiseks. Vastava juhendi kohaselt võib näitusele esitada lõpetatud töid mitmesugustel tarkustel traditsioonilistel aladel, sealhulgas ka skulptuuriliste töid, millest kalastuvad nõukogude inimese elu ja töid. Materjaleks võivad olla tekstiil, puit, metall, sav, õlg, klaas, luu jt., millest saab teha mitmesugusel kootud, heegeldatud, punutud ja tikitud esemid, keramiikat, keramiilisi plastilist ja skulptuurilisi väikevorme, metallist sepi-seid ehteid, meenid, mänguasju jm. Võistlusnäitusest võivad osa võtta ka rahvakunsti meistrid koondise «Uku» liikmed.

Isetegevuslike farbekunstnike loomingu võistlusnäitus viiakse läbi neljas etapis. Esimesel etapil toimuvad kohalikud võistlused ja parimate töde näitused ettevõtetes, asutustes, majandites, õppeasutustes, klubides, rahva- ja kultuurimajades ning punanurkades 1. septembrist 1969. a. kuni 1. veebruarini 1970. a. Teine etapp toimub linnades ja rajoonikeskustes 1. sept. 1969. a. kuni 1. veebruarini 1970. a. Kolmandaks etapiks on vabariiklik näitus 1970. a. märtsis, neljandaks etapiks suunab vabariiklik žürii väljavalitud ja auhinnatud töid ühildustele näitustele. Parimaid isetegevuslike farbekunstnike ja farbekunstnike au-tasustatakse diplomite, mälestusmedalite ja rahalist preemiatega.

Teatrikunstnike esinemised näitustel ei ole sagedased. Veelgi erandlikumad on nende personaalsed ekspositsioonid. Seega on Mari-Liis Küla näitus Tallinna Kunstisalongis uue algatusena mainimist väärib. Kunstniku enda töde tutvustamiseks kõrval peaks see ühtlasi aktiviseerima loomingulist õhkkonda kogu lavakujunduse vallas.

Kunstisalongis, kus oleme harjunud nägema originaalseid ja eksperimentaalse suunitlusega loomingulisi mõttekaid, ei oota me ka teatrikunstnikult ainult laval teostatud protokollivat fikseerimist kavandi kaudu — see annaks näitusele mõnevõrra muuseumliku iseloomu. Näitusel oleval kavandis suhtud paratamatult ka kui iseseisvasse kunstiteosesse, mis peab edasi andma kunstilist ideed vahetult ja väljendusvahenditega, mis mõnevõrra erinevad laval kasutatavast ning lähenevad rohkem kujutava kunstiloole.

Ehkki kõik näitusel esitatud kavandid ja maketid on tegelikult laval teostatud, ei mõju nad ometi ainult laval nähtu järele. Mari-Liis Küla tödes on seda iseseisvat kunstilist elu, mis aitab tutvustada tema loomingut laval nähtust pisut erinevast, uuest küljest ja paneb ka kavandi kui iseseisva kunstiteose vastu huvi tundma. Siin puutume kokku kunstniku väljenduslaadiga lähemalt ja intuitsioonil kui teatrisaalis, näeme selle peenemaid ja varjatuid nüansse. Samal ajal kõiki kavandeid koos vaadates saame ka hea ettekujutuse üldisest ideest ringist ja põhisuunast, mis kunstniku kogu loomingut ühendab ning sisemiselt suunab.

Puudes nähtu põhjal M.-L. Küla kunstilist mõttelaadi iseloomustada, võiks ühe domineeriva joonena esile tuua dekoratiivsete kontrastide ja efektide rõhutamist. Tema kujundusvõttes on hoogsalt bravuursed, vahel koguni natuke šokeerivad, näiteks «Antigone» või «Hamleti» puhul, kus kärjetoalised metallitorud, nahkseed kostüümid või ebaloomulikuks parukad panid mõnegi vaataja imestama, et mida see kõik tähendab. Kuid kogu selle uuelandse ja kohati isegi robuustselt mõjuva juures

Paul Luhtein

—60—

Baltimaade parima raamatu võistluse žürii juhtimine, rahvasaadikuna kohtumised valijatega, töö kunstnisti-tuudis pedagoogina ja kateedrijuha-tajana, see on väsimatu töötegi, meie tänase juubilar — vabariigi rahvakunstniku professor Paul Luhtei-ni — argipäev.

Mitmekülgne graafik ja ühiskonna-tegelane Paul Luhtein sündis kuus aastakümnet tagasi — 22. märtsil 1909. a. Tallinnas. Sellest ajast on ju-bilar ligi neli aastakümnet sammunud loomingulist teed. Ta lõpetas 1930. a. Riigi Kunsttööstuskooli, kus oman-das erialased teadmised graafika ja trükkikunsti alal vanameistri profes-sor G. Reindorffi käe all. Seejärel täiendas ta oma kunstiharidust välis-maal — Leipzigi graafiliste kunstide ja raamatukujunduse akadeemias tin-gitud kirjakunstniku W. Tiemanni klas-sis.

1932. a. kodumaale tagasi tulnud, alustas kunstnik intensiivset loomin-gulist tegevust reklaamplakatistina, raamatu- ja tarbegrافیkuna. Juubi-lari selle perioodi plakatiloomingut iseloomustavad väljenduse lakoonilis-us ja vormiselsus. Sellest ajajärgust tuleb eriti esile tösta tema saavutusi raamatugraafikas mass-, bibliofiilseis kui ka käsikirjalistes väljaannetes. Loomingulise töö kõrval kulges ka pedagoogiline tegevus noorte graafi-kute ettevalmistamisel Riigi Kunst-tööstuskoolis.

Siirdunud Suure Isamaasõja aas-tail Nõukogude Liidu tagalas, liht-lus P. Luhtein Jaroslavi eesti kunst-nike loomingu kollektiivi, kus võttis aktiivselt osa selle loomingu-listest ja organisatsioonilistest üri-tustest. Suure ühiskondliku heitluse taustal kasvav, arenes poliitiliselt ja karastus kunstniku looming. Sõja-aas-tate eesti graafikas kuulub P. Luhtei-nile tähelepanuväärne osa eriti tema Jüri-öö-näitusel jaoks loodud tööde näl. Organiseerijana kuulub ta tollal Eesti Kunstnike Liidu asutajaliikmete hul-ka.

Vabastatud kodumaal on taastamis-perioodi esimestel aastatel organisee-rival tööl endastõistetavalt ühekaal. Olgu see siis Kunstnike Liidu juhatus-es, Kunstifondis esimehe ametis või Riikliku Tarkuskunsti Instituudi (praegu Eesti NSV Riiklik Kunstnistiituut)

loomisel. Tuli ju endine Riigi Kunst-tööstuskool välja kujundada nõuko-gude kõrgemaks õppeasutuseks. Kõigi nimetatud organisatsioonide ja asu-tuste kujunemisel on juubilar oma tööga kaasa aidanud. Säärane ühis-kondlikult aktiivne kaasaelamine on tänapäevani juubilar üks iseloomu-likke jooni. On ju meie trüki- ja raamatukunsti ning tarbegrافیka areng ning trükiste kunstilise taseme ja kvaliteedi tõus lahutamatu seotud juubilaril asjatundlike nõuannetega Eesti NSV Riiklikus Kirjastuskomi-tees, kirjastuste ja kaubanduspalati kunstinõukogus. Või siis organiseeriv töö Riiklikus Kunstnistiituudis, graa-fikakateedri õppe- ja teaduslikus töös, samuti valijate ettepanekute realisee-rimine Tallinna Töörühva Saadikute Nõukogus, kus Luhtein on rahvasaadik.

Kuigi ühiskondlik töö nõuab oma osa tööpäevast, ei raue juubilaril loominguline tegevus ka intensiivsetel ühiskondlike üritustel perioodil. Näe-me tema linoöl- ja tinalõiketehnikas graafilisi lehti kunstinäitustel. Eriti hinnatavad on aga tema teened eesti kirja- ja raamatukujunduses. Meenu-tame teda peenetundeliste luulekogu-de, A. Puškini, L. Koidula, J. Sütiste

ja teiste teoste käsikirjaliste raamatute loojana, samuti tema muid kujundustöid aadressidest kuni poliitiliste kirjalpakatiteni välja. Tema kirjalpilti iseloomustab ran-ge selgus ja klassikaline stiili-tunnetus, mis ühineb tekstiga si-suliselt ühtseks kunstiliseks tervi-kuks. Sõjajärgse perioodi loomingu-le on iseloomulik aktiivne rahvaorna-mendi kasutamine graafilise kujun-duselemendina. Eriti hinnatavad on P. Luhteiini raamatukujundused, mil-lele on omane akadeemilisus, selge kompositsiooniline ülesehitus, range tüpograafiline arhitektuur. Viima-se aja loomingust tuleb esile tösta klassikaliste eeposte kujundusi, nagu Homeroose «Ilias» ja «Odüsseia», samuti autori teaduslike töde Kunsti-instituudi väljaanded — «Initsiaal», «Kirjast ja kirjajakundusest Eestis». Neis bibliofiilseis väljaandis on au-toril olnud võimalus ellu viia kõiki oma kunstilisi kavatsusi. Juubilaril looming raamatu- ja trükkikunsti val-las on tunnustust leidnud kodumaal kui ka rahvusvahelises ulatuses.

Kuid ärgem kiirustagem juubilaril loominguile pildi andmisega. Kaht-lemata suudab ta veel palju pakkuda, mis oma vormis kaasaegselt rikastab ja täiendab tema loomingulisi saavu-tusi. Usun, et võin kõigi raamatuseõp-rade ja kolleegide nimel öelda juubi-larile tänusõnu tehtu eest ja soovida jõudu edaspidiseks.

Oskar Raunam

Noorte autorite esinemine Viljandis

Möödunud pühapäeval kohtusid Tal-linna ja Tartu Noorte Autorite Koon-diste liikmed Viljandis kirjandushuvi-lestega. Turismibaasi kaminasaalis lu-gesid oma luulet ja lühiproosat Sirje Kiin, Marju Järvela, Juhani Tomingas, Jaak Jõerüüt, Leelo Tungal, Ann Piik, Toomas Liiv, Toomas Vint, Raul Meel, Andres Ehlin ja Johnny B. Isotamm.

Mari-Liis Küla näitus

pöörab kunstnik suurt tähelepanu maitselisele küljele. Hetketi on ta vä-rvide ja vormide valik rafineeritud ja omamoodi maitsepeen. Kulla ja hõbeda sillerdus mustjal foomil, mida kunstni-ku kavandites nii üleapakkuvast ja sage-dasti esineb, on enamasti parasjagu summutatud, harmooniasse viidud, nii et üldmuljes on saavutatud küllaltki elegantne efekt. Eriti tuleb kunstniku maitse teravmeelsus esile kostüümide puhul, kus lõike ja värvi kõrval on leidlikult kasutatud erinevate materja-lide faktuuri kontraste.

Lavalise lahenduse seisukohalt on M.-L. Küla kujundused selge ja lihtsa ülesehitusega. Ruumiline liigendus ei ole neis kuigi keerukas, raskuspunkt on koondatud enamasti erinevate tause

tade lahenduse dekoratiivse pannoo printsibil. Kohati saavutab kunstnik säärase lihtsa põhialuse piirides üsnagi leidlikke lahendusi («Kevade» dekorat-sioonid). Kahe maalitud tagaseinaga on loodud huvitavalt ja elavalt jao-tatud lavaruumi mulje. Selles lavaku-junduses mõjub värskest ka ajastu õhk-konna edasiandmine. Kunstnikul on vanade esemete ja interjööri stiili võlu ning koomika väljatoomisel olnud pa-rajal määral moodutunud. Koolimaja ja rätsepmeisteri kodu sisustuse liig-tav naiivsus ning veidruse ei muutu omaette esiletõukavaks jutustuseks, vaid püsib üldise tegevustikuga koos-kõlas, ainult aeg-ajalt selle vahelt mõ-jule pääsdes, nagu seda ka lavastuse meeleolu põhilad eeldab.

KUNSTNIKU-GRAVEERIJAJUUBELIKS

17. märtsil sai 75-aastaseks Eesti NSV Kunstnike Liidu üks vane-maid liikmeid Karl Tael. Oma elu parimad aastad on meister pühen-danud graveerimiskunstile, milline kunstilik tänapäeval kipub juba haruldaseks muutuma.

K. Tael sai algõpetuse Tallinnas A. Bode töökojas, mille järel asus graveerimismeistrina tööle Riigi Trükkikotta. 1927.—1928. a. täiendas ta oma kutsetöö oskusi Viinis ja õppis samal ajal Kujutava Kunsti Akadeemias joonistamist. Tallinnas-se tagasi jõudnud, jätkas kunstnik tööd Riigi Trükkikoja (hiljem Eesti NSV Ministrite Nõukogu Asjade-valitsuse Trükkikoda) kuni 1949. a. Mõnda aega töötas ka trükkikoja «Kommunist» ning aastail 1949—1957 Eesti NSV Riikliku Kunstnistiituudi õppejõuna. 1957. a. on kunst-nik pensionil.

Riigi Trükkikoja käisid K. Taela graveerija-käest läbi kõik tolleaa-gsed kroonised rahamärgid, samuti paljud postmärgid, väärtpaberid, pitsatid, medalid jm. Tavaliselt joonistasid väärtmärkidele kavan-deid teised kunstnikud, kuid eesti postmargi 100 aasta juubelmärgi on joonistanud ja graveerinud üks kunstnik — K. Tael.

Jõudumööda on K. Tael oma kut-setöö kõrval tegelnud ka puhtloo-mingulise tööga. 1925. a. hakkas ta esinema kunstnik Kaigorodofi õpi-lasena viimase stuudio näitustel. Nõukogude kunstipublikule on aga hästi tuntud tema peenekoelised vasegravüürid eesti kirjanduse klassikute Fr. R. Kreutzwaldi (1952), Fr. R. Faehimanni (1952), L. Koi-dula (1954), Kr. J. Petersoni (1955) ja kunstnik E. Viiralti portreega. Graveerimise kõrval on kunstnik pikemat aega harrastanud ka õli-maali. Viimasel personaalnäitusel Tallinna Kunstihoones 1964. a. olid väljapanekute hulgas palju viimati mainitud tehnikas maastikke ja linnavaateid. Nüüd, kus käed poie enam nooruslikult nõtked ega silma-nägemine terav, mõtlebki kunstnik edaspidi tegelda rohkem maalimi-sega.

Jätkugu juubilaril loominguinu-du ja tervist veel paljudeks aastateks.

Valli Tigane

Arhitektide Liidus

● Kuhu paigutada Tartu Riikliku Ülikooli uus hoonetansambel? Selle kallal murtakse pead instituudi «Eesti Projekt» osakonnas. Problem on väga keerukas, seotud linna traditsioonidega, vanalinna kaitsetsooniga, lammutustöödega, linna uue liiklus-skeemiga jm.

13. märtsil peeti sellel teemal Tartus Arhitektide Liidu juhatuses väljasõidu-istung. Arutelu viibisid Riikliku Ehi-tuskomitee, Tartu TSN Tervekomitee ja «Eesti Projekti» esindajad. Projekti autor arhitekt R. Kivi andis ülevaate senistest põhimõtetelise variantidest. Esimene variant kujutab Herne täna-va rajoonis asuvat kompaktselt ülikooli, mis on seotud praeguse peahoonega. Teises variandis on uued hooned üle-linnaliselt hajutatud. Kolmandaks va-riandiks on kava pärjata Toomemägi uute ülikooli hoonetega (arh. H. Ku-vasto idee).

TRÜ hoonete paigutuse arutelu ühen-dati Tartu uue liikluskemmi aruteluga. Liikluskemmi varianti tutvustas ins. R. Palis.

Arutelu avaldasid oma arvamusi ar-hitektid V. Herkel, M. Port, F. Berends, H. Kuvasto, A. Lõus jt.

● Teadusliku Restaureerimise Töö-kojas on kolm ja pool aastat kestnud Tallinna vanalinna uurimistööd. Ula-tuslikke uuringuid juhatab arh. R. Zo-bel ja kunstiteadlane H. Üprus, kes esi-tasidki arutelu Tallinna vanalinna re-geneereerimise põhimõtteid. Läbi on uuritud kogu hoonestust, samuti hin-natud hoonete tähtsus linnapiidis. Töö alusel langetati otsused. Radikaal-seid ümberkujundusi ei kavatseta.

Arutelu võtsid sõna linna pearahi-tekt D. Bruns, kunstiteadlane V. Vaga jt.

● Tallinna pearahitekti asetäitja arh. H. Roopalu viibis 2 kuud USA-s, kü-lastades muude linnade hulgas New Yorki, Washingtoni, Philadelphiat jt. Pikk reisi-aeg võimaldas teha sü-venenud tähelepanekuid ehitustest ja ehitamisest, projekteerijate tööst. H. Roopalu reisiräimälestusi kuulati Arhitek-tide Liidus suurima huviga.

Evi Pihlak

Ei ole unustatud

Täna, 21. märtsil, möödub kolm aastakümnet eesti väljapaistva helilooja ja koorijuhni Evald Aava ootamatust surmast. Paremais eluaastais, nooruslikult energilisena ja kaasakiskuvalt sadelevana seisid Evald Aav heliloojana ja koorijuhina eesti muusika juhtival positsioonil.

Lühike, paar päeva üle nädala kestnud haigus röövis andeka kunstniku elu. Enne surma palus ta oma õde teritada lauljaid: «Ütle neile: läksin kui mees, ei olnud pääsemist... Ütle mul rahvale, mul on kahju, et sain talle nii vähe kirjutada.»

See, mis Evald Aav kirjutas, on väärtuslik Tema ooper «Vikerlased» (V. Loo libreto), on esimene mõttu väljaandev eesti helilooja teos selles žanris. Tema koorilaulud kuuluvad eesti kooriloomingu paremiku. Aav on oma loomingu üheaegselt rahvuslik ja kaasaegselt mõjuv, haarates isikupärase meloodilisuse ja värvikusega.

E. Aava kodulinn oli Tallinn. Ema, kelle kõrval Evald Aav õppis selgeks esimesed laulud, suri, kui tulevane helilooja oli üheksa-aastane. Evald Aav jäi õe ja õemehe kasvatada. Lõpetanud algkooli, astus E. Aav õhtukeskkooli. Pärast töötas ta sadamatehase kantseleis. See töö teda aga ei rahuldanud. 1916. a. leidis Aav teenistust lauljana «Estonia» teatri kooris. Siitpeale hakkas teda üha enam köitma muusika, mis jättis tagaplaanile isikliku ja spordi, milles tal olid samuti väljaistavad võimed. Klaverimängus oli tulevane helilooja algõpetust saanud kooli muusikapeetajalt. Nüüd hakkas ta muusikateooriatunde võtma A. Kase-

metsalt ning klaverit õppima H. Mohrfeldt-Viitoli juures. 1919. a. astus E. Aav Tallinna Kõrgemasse Muusikakooli. Temast sai 1926. a. sama õppeasutuse, nüüdse konservatooriumi, esimene lenu lõpetaja prof. A. Kapi kompositsiooni-klassis.

Ooperi kirjutamist alustas helilooja juba konservatooriumipäevil. 1928. a. jõudis ooper lavale ja etendus «Estonias» samal hooajal 18 korral. See oli suur tunnustus heliloojale. Aavaale maldati õppe-eesmärgil sõita Berliini ja Viini. Tagasi tulnud, hakkas ta 1929. a. juhutama ÜENÜTO (Ülemaailse Noorsoo Ühenduse Tallinna Osa-

konna) segakoori ja tegi seda 1936. aastani. Kooritööst ülejäänud aja kasutas E. Aav ära loominguks tööks. Koorilaulude kõrval lõi ta ka klaveripalu ja soololaule. 1934. a. asutas Aav meeskoori «Eesti Laulumehe», mida ta juhatas kuni surmani.

1935. a. kirjutas E. Aav sümfoonilise poemi «Elu».

1937. a. siirdus E. Aav jälle välismaale. Ta korraldas oma teoste raadioettekanneid Baltimaade pealinnades, samuti Königsbergis. Seal sõitis helilooja Pariisi, et tutvuda prantsuse ooperiga. Aaval oli kavatsus asuda uute ooperite loomisele, mille algmaterjaliks oli mõeldud A. Kaldal «Reigi õpetaja» ja A. Gailiti «Niipernaadi».

Aava luigelauluks sai sümfoonia reminiör. Teos tuli «Estonia» kontserdisaalis ettekandele siis, kui helilooja lamas juba haigena Keskhaigla palatis. Seal puudus võimalus kontserti jälgida ka raadio teel. Kõrges palavikus elas helilooja kella jälgides kaasa sümfoonia esitusele. Dirigent Raimund Kuul, kes mõned päevad varem heliloojat külastas, ütles: «See sinu töö on ju ultramodernne. Näis kuidas toime tulen.» Aaval oli võimalus ajalehtedest mõned päevad enne surma lugeda tunnustavaid sõnu sümfoonia kohta. A. Kapp aga saatis kontserdi päeval heliloojale postkaardi: «Mul on hea meel, et Teie see teos väga õnnestus. Ta on eestipärane ja põhjamaa koloriidiga...»

Nädal aega hiljem puhkas Evald Aav Metsakalmistu mändide all. Ende tumedas kohinas võis aimata kevade algust...

Neeme Laanepõld

Bachist Honeggerini

Tänavust kontserdihooaega ei saa kaalukama muusika sõbrad kuidagi heaks ja üllatustõrksheks nimetada. Pigem on see üks «seitsmest lahja lehma aastast», kui piibli juttu meelde tuleb. Kuid nii halb ta ka ei ole, et midagi poleks kuulata. Suurimat kunstielamust on pakkunud peamiselt vokaalsümfooniilised suurteosed meie oma solistide, kollektiivide ja dirigentide esituses. See annab tunnistust meie kunstivahendajate loominguksast ja otsivast vaimust endale ka kõige raskemaid ülesandeid võtta ning on hoidnud tänavust kontserdiõhku päriselt hallinest. Pean silmas J. S. Bachi teoste «Magnificat» ja «Matteuse passiooni» ettekandeid ning viimati kuulnud Honeggeri oratooriumi «Kuningas Taavet». Koori ja orkestri nõudnud teostest võib siia lisada veel Pärdi «Credo». Niisiis Bach ja XX saj. Kui jätta kõrvalle juba vana aastanumbri sees enam-vähem korralikult esitatud «Credo» ja «Magnificat», tuleb järgnevas rütmilises kahest viimati kuuldust.

«Matteuse passiooni» on ajakirjanduses siin-seal juba räägitud. On rõhutatud Eesti Raadio segakoori sisukat ja kunstiküpset esinemist, ja kui hinnata selle koori kõiki tänavusi esinemisi suurvormidega, siis võib heameelega nentida, et koor on saavutanud noorte dirigentide Ants Uleoja ja Tõnu Kangroni juhtimisel silmapaistvat edu nii häälerühmade ühtsuse kui intonatsioonilise ja rütmilise täpsuse taotlemisel. Võib isegi öelda, et «Matteuse passiooni» esitamine sellisena nagu ta oli, võis teoks saada ainult seetõttu, et kogu ettekandeparaadist oli ainult koor teose endale korralikult selgeks teinud. Teiste kohta seda nii kindlalt öelda ei saa — orkester oli teiste ülesannetega seotud ja pidi vahetult enne «Passiooni» ettekannet Tallinnas esinema Tartus, mis võitis võimaluse põhjalikult süveneda suurteose ettekandes. Ka solistide ettevalmistus (eriti evangelisti osa) oli mitmesugustel põhjustel lühi-

Suurvormid kontserdisaalis

aegne ja arvestades partiide raskust, ebarahuldav. Lõpptulemusena kujunes kontsertesitus vaid peaprooviks, kus koor, solistid ja orkester esmakordselt otsustas otsani oma partiid kokku viisid. Taolise hoolimatuse põhjustel peituvad ilmselt filharmoonia töös, kes ei suutnud sellise suurteose esitust teha muusikaliseks suursündmuseks ega luua tingimusi vajaliku arvu proovide läbiviimiseks. Nii kujunes «Passiooni» esitus nagu dirigent Matsovi eraettevõtteks, kes loomulikult ei olnud üksinda suuteline kõike korraldama. Dirigendi taotlus aga — anda suurteos ilma suuremate kupüürideta ühe õhtuga — on küsitav. Parimagi tahtmise juures ei suuda kuulaja säilitada rohkem kui nelj tundi kestva esituse vältel vastuvõetavust, liiatigi kui sütee tundmine jäetakse kuulaja eraasjaks. Või arvas kavalehe koostaja, et saal on usklikke täis ja kõigil vana ja uus testament kaanest kaaneni peas? Oma väheütleva salatsmispidudega tuleb see meelde paavsti, kes Sixtuse kabeli altarpildil alasti kujudele antistriptiisi korras calzoned jalga laskis maalida. Ometi olakse lühikeses kommentaaris kavalehelgi nõus mõnna — «peamine on «Passiooni» see, et ta on sügavalt filosoofiline, ideeline ja humanistlik».

Pisut paremini käis Honeggeri oratooriumi «Kuningas Taavet» käsi. Teose muusikaline väärtus on väljaspool kahtlust. Selle juba 1921. a. loodud teose kuulamine kinnitab, et Honegger on tõesti XX sajandi suurimaid heliloojaid. Sedapuhku olid kõik esinejad ja eriti Neeme Järvi asja hoolega võtnud ning tulemuseks oli ka enam-vähem kunstiküps esitus. Peale stiilselt ja suveräänselt esinenud koori oli ka sümfooniaorkester üle hulga aja partii korralikult selgeks saanud. Tunda andis

veel vähene kooslaulmine-mängimine. Kuna orkestripartii on selles teoses vokaalsest osast rippumatu ja pakub vähe otsest toetust, siis seab see solistidele ja koorile raske ülesande iseseisvalt «toonis püsida», millega siiski rõõmustavalt hästi toime tuldi. Suuremat kindlust soovinuks vaid keskmise, komplitseeritumas osas, kuid edaspidiste esinemiste käigus (kui neid tuleb) on see saavutatav. Solistid Kaie Konrad, Laine Mustasaar ja Tiit Tralla esitasid oma osa korrektselt. Laine Mustasaar on juba varemgi näidanud end suurteose hea interpreetrijana. Meeldi diiva tämbri ja kindla esinemisega laulja on Kaie Konrad. Naissolistide kõrval jäi pisut varju Tiit Tralla mitte eriti tugev hääli, kuid korralik partii valdamine ja intonatsiooniliselt puhas tooniandmine lõi kokkuvõttes soodsat pildi ka temast.

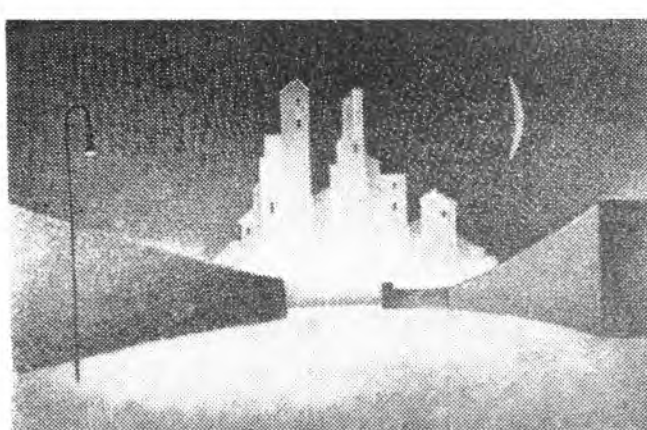
Oratoorium esitati üsna mõistetavatel põhjustel saksa keeles: vaevalt, et koor prantsuskeelse originaaltekstiga korralikult toime tuleks, eestikeelse tõlke tegemine võtaks aga palju aega ja poleks üldiselt võim-olla ostarbekas. Miks aga ka sündmustikku selgitavat teksti loeti saksa keeles (näitlejad Asta Lott ja Ants Eskola), jääb küll mõistatuseks. Kas põhjuseks jälle hirm piibli ees?

Raadio segakoor õppis «Matteuse passiooni» kaks kuud, oratooriumi «Kuningas Taavet» poolteist kuud. Lisagem juurde orkestri ja solistidega tehtud töö ja muud ettevalmistusega seotud-kulud ja vaadake, mis see kõik kokku teeb. Aga — kas keegi on kuulnud teatrit, kes valmistab tüki ette ja piirbub siis ainult kontrollproovi või esietendusega? Kontserdikollektiivide puhul aga paraku talitatakse nii. Selle asemel, et teost korduvalt täissaalile kodu ja väljaspoolgi esitada, järgneb meil ühekordsele ettekandele tavaliselt suur vaikus. Oleme aga jõukad!

Märt Kraav

UBALDO BOSELLO (Padua) — «Tüdruk lillelises kleidis». Orfot. 1963.

ARMANDO DONNA (VERCELLI) — «Unustuse maja». Gravüür. 1967.

Itaalia kaasaegset graafikat Tallinnas

Itaalia graafikute ühingu «Veneto» 75. aastat tähistades on Tallinnas toimunud mitmeid Itaalia linnade, nagu Rooma, Veneetsia, Padua, Bologna, Milano, Lucca jt. kunstnike töid. Autorite

hulgas on Giovanni Barbisan, Lino Bianchi, Arriviera, Mario Carriero, Mario Dinon, Paolo Manoresi, Angela Occhipinti, Pio Penzo, Nori Pozas, Tono Dzancanaro.

VÄLISMAALT

selle täielik nimi on Electronic Video Recording and Reproduction (EVR). Oige pea tuleb apraati müüjale. Tootmiskes loodi liit Inglismaa, Prantsusmaa, Šveitsi ja USA vahel. Kuna on karta filmilaenuorganisatsioonide vastuseisu, luuakse oma filmifirma. Filme hakatakse muuta raamatukauplustes. Filmi hindade kohta esialgu andmed puuduvad. Kuna apa-

raat võimaldab filmi näitamist iga moment katkestada või seda kiirendada ja aeglustada, kujuneb ta kindlasti otsest vahendiks ka audiovisuaalses õppetöös.

18. veebruaril asetendunud Pariisis uus Jean Paul Sartre'i näidend «Segadus» Teose on revolutsioonilisele tribunale ees vastust andnud üks valitsusjuht. Näidendi käigus vaadeldakse tagasiivaates kahealuse varasemat elukaiku.

Lausanne'is (Šveits) demonstreeriti hiljuti aparati, mis astub kolmanda pretendendina TV ja kinode kõrval võistlusele filmipubliku pärast. Selle võistluse ilmutamis arvestades juba mitmeid aega kinomaanide filmilaenu- ja «televiisioonorjaks» on juba juttu on kodukinosaadest «Televiisiooni» mootoritel on see aparati võrreldav suurema magnetofoni võimaldab kodustes tingimustes vaadata neli filme. Seadme tootja välja Columbia Broadcasting System (CBS).

KEELEVEERUD

Talhes või tahtmata tuleb autosid iga päev juurde, need hakkavad üha märgatavamalt muutma nii maastiku ilmet (teed, sillad) kui ka rahva elulaadi. Maa autostub (автомобилизация — autostamine, autostumine, autostus). Uudsuse tõttu võib autostus esialgu anda autostus muutumise kõrvalmaigu. See on aga nõrk ja kiiresti kaduv, nagu on näidanud relvastamise, tööstustamise, matstamise jt. ühetähenduslik püsijäämine. (Samasse ritta võiks lühendamise mõttes panna ka elektristamise pro elektrifitseerimise ja tehnikastamise pro tehnikitseerimise.)

Autode sõge rohkenemine tekitab tublisti tülinat: käitamine (=käigus-hoidmine, = kasutamine, = [hirmus!] ekspuuteerimine), hooldamine, remontimine, hoitudamine jms. Kokku võiks seda nimetada autoduseks (автомобилизм, авторанспортное хозяйство, siit lipsas sm. Vussermanni käe läbi kalktõkimise teel — vt. O. Ojamaa, «Võõrastav võõrandamine ja selle efektid», SV nr. 1 s. a. — eesti keelde automajandus).

Kalktõkimise kaudu on eesti keelde poetunud hulgaliselt kõikevõimalikke «majandusharusid»: piletimajandus (piletitega tegelevate raamatupidajate vahendusel), passimajandus (tehniliste passide korrasoid, valmistamine ja jumal teab mis veel), reklaamimajandus, karjäärimajandus (liiva- ja kruusaaukudega seoses), laomajandus, transpordimajandus, laadimis- ja laadimismajandus, garažimajandus.

Seega on mistahes alaga tegelemist, mistahes asjandust või -ndust nimetatud majanduseks. Kui nii vägevast üldistamisest tükki tarvis peaks olema, võiks seda teha järgmiselt:

Piletimajandus (kui ei taheta pilettindust), passimajandus, reklaam (sisa ei tohiks õigupoolest isegi indusliidet lisada), karjäärindus (võiks ole-mata olla — parem täpsustada, kas kaevandamine, väljavedu, laadimine, lõhkamine vms.), laondus, transpord (ei teeks paha ka veondus), laadimine, autohoiundus (sest garaaž praktiliselt polegi) jne. — sõna täpsuseni välja.

Kuidas läheneda organiseerimise küsimusele? Silm on sellega juba harjunud, aga vastus kipub keelele niisugune: nagu kass palavale pudrule, ei taha ennast kõrvetada ega puutumata ka jätta.

Kuidas korraldada (teha, moodustada, õige harva ka organiseerida), sm. Vussermann!

TTO juurutamise organiseerimine

Oleks minu tegemine...

Mullamasinad — kauritsad

Meie keelde on tulnud sõna «eks-kavaator». Tallinnas asuva tehase ametlik nimetus on «Tallinna Ekskavaatoritehas».

Sõna ei taha meie keeles kohaned, rahvas eksib, pahatihti võib kuulda: ekskavaator, ekskavaator. ÕS märgib sõna taha sulgudes «kaevamis-masin».

Põrdugem rahva poole. Võru murdes tähendab «kaurma» — «õnestamist» sügavusest midagi esile koukima. Kui nuga on leivapätsi jätnud nõutu lohu, siis öeldakse: kauritud leib. Nii ka kauritud maa. R. Sirge «Maa ja rahva» lk-l 58 seab: «Nii kauris Laine aia taga kartuleid, kandis karjakööki puid ja vett».

Tähendab, mullatöömehena tööd mürge- tegevusena leidub rahva suus —

Sõklaid salve pealt

(töö teadusliku organiseerimise juurutamise organiseerimine!) — kes poleks seda näinud või kuulnud? Jätame viimase organiseerimise välja, saame TTO juurutamise. Seegi joonistab pildi, kuidas organi-seerimine juured alla sai ja loomu-likult nüüd enam paigast ei nihku.

Peale- ja mahalaadimistööd (погрузочно-разгрузочные работы) on küll olemas, kuid need ei tohi keelest välja tõrjuda laadimist (laadimistööd), mis neid mõlemad hõlmab. Kui kumbki alaliik (peale- või mahalaadimine) pole rõhutatud, kasutagem põhiosa — laadimist.

Heakorrustusest on varemgi juttu olnud kui ühe mõiste kahekordtusest (hea ja korras on tähenduselt üsna lähedased). Korrustus üksi peaks küllalt hea olema.

Mida tähendab teaduslik-tehniline ühingu? Ons see midagi muud kui teaduslik ja tehniline ühingu? Ega, see pisike kriipsuke ikka nii vägevaid mõisteid ühendada suuda.

Mis on ja mis võiks küll olla kultuur-tehniline tase (культурно-технический уровень)? Vahest tehnilise või tehnikakultuuri tase, nagu vahel pakuvad muidu head tõlke? Kuid tehnikakultuur, töö-, söögi-, reisisi-, suka- ja saapakultuur on juba omad vitsad saanud. Eestlane ütleb: tee või ole korralikult. Äkki tähendab see k.-t. y. tehnikat taset või tehnikat kasutamise taset?!

Sm. Vussermann on oma jõupingutused suunanud sellele, et... Kujutan selgesti ette, kuidas nimetatud seltsimees rabeles teatud hetke- ni kaotiliselt, vehkides küll käte, küll jalgadega, kuni keegi näitas talle selle vajaliku ja igatsetud suuna, kuhu jõud rakendada.

Seltsimees, töötage selle kallal!

Kes peaks küll lund kimbutama, et tee äärde on vaja istutada lumekaitsehekke? Pigem juba lumetõrjehelikid kui üks moodus passiiv- ses lumetõrjes. Mees, kes pole kee- rutama harjunud, aga ütleb, et need pole midagi muud kui lumehelikid (nagu on ka lumeväravad).

Priit Silla

Miks siseasjade osakond?

Tallinna Keskrajooni Siseasjade Osakond kutsus välja mõned kodanikud, kes aga asutuse seda uut nime teadmata läksid hoopis haigla sisehaiguste osakonda vastuvõtule.

Minu arvates on miilitsaosakonna uus nimetus läinud täiesti viltu. Jääb arusaamatuks, miks on kaotatud nimetus miilitsaosakond. Kui tingimata soovitakse, et asutuse nimes kajastuks kahekordse allu- vuse printsiip, siis võiks nime- tus antud juhul olla järgmine: Eesti NSV Siseministeeriumi Tallinna Keskrajooni Töörühma Saadikute Nõukogu Täitevkomitee Miilitsaosa- kond, lühemalt ENSV SM Tallinna Keskrajooni TSN TK Miilitsaosa- kond. Ka kutsed kodanikele tuleks saata sellised, et nad osaksid tulla miilitsasse ega hakkaks taga otsima igasuguseid siseosakondi.

Paar sõna veel ühe Siseministeeriumile alluva organi, nimelt Riikliku Autoinspektsiooni nimetusest. Et meil eraettevõtlikke autoinspektsioone ei ole, peaksid olemasolevad figureerima küll niisugusel kujul: ENSV SM Harju Rajooni Autoins-

pektsioon, ENSV SM Pärnu Rajooni Autoinspektsioon jne.

Arvo Reede, ENSV SM Harju rajooni uurimis- ja osakonna uurija

Keila Keeleveergude toimetaja järelmärgus. Kõik keele- teadlikud inimesed tervitasid äsja- otsust asutada Eesti NSV Teenin- dusministeerium, seega mitte enam Elanikkonna Elukondliku Teeninda- mise Ministeerium. Rõõmustav oli ka Ühiskondliku Korra Kaitse Mi- nisteeriumi tagasnimetamine Sise- ministeeriumiks, kuid sellega kaas- nes miilitsaorganite ümbernimeta- mine siseasjade organiteks. Siin ei päästa ka lühem vorm sise-, sest siseosakond või sisejaoskond jää- vad niisama segaseks nagu siseasja- de osakond või siseasjade jaoskond, kõnelemata siseorganist(!), ega ole paremad 100 aastat tagasi, 1869. aastal eesti ajakirjanduses mainitud seepidiste talituste ministeeriumist. Oleks ehk mõistlik tagasi pöörduda miilitsavalitsusele, miilitsaosa- konnale jne., nagu soovitab SM rajooni jaoskonna uurija Arvo Reede. Mida arvavad sellest teised ju- ristid ja asiaomased asutused?

Vastab Vidrik Vussermann.

Minult küsitakse, kas seltsi- mehelik k o h u s on õige nimetus, sest see nagu eeldab liiga seltsime- likku kohtumist.

Vastan. Seltsimehelik k o h u s kui niisugune on täiesti õige nimetus.

mis kaugelki ei eelda liiga seltsi- mehelikku ni-õelda menetlust, mida ma õigusega nimetaksin lihtsalt prot- seduuriks, mida ta tegelikult ka on. Aga võt üldiselt mehelik k o h u s juba lubamatu puudus kui niisugune.

